

УДК 378.147

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

Л.В.Мельник

***Анотація.** У статті аналізуються підходи до визначення поняття «готовності до педагогічної діяльності». Розглядаються шляхи використання ІКТ для формування готовності майбутніх учителів іноземних мов.*

***Ключові слова:** готовність, готовність до професійної діяльності, інформаційно-комунікаційні технології, майбутній учитель іноземних мов.*

***Аннотация.** В статье анализируются подходы к определению понятия «готовности к педагогической деятельности». Рассматриваются пути использования ИКТ для формирования готовности будущих учителей иностранных языков.*

***Ключевые слова:** готовность, готовность к профессиональной деятельности, информационно-коммуникационные технологии, будущий учитель иностранных языков.*

***Annotation.** This article analyzes the approaches to the definition of «readiness for educational activities.» The ways of using ICT for the formation of future teachers of foreign languages are considered.*

***Keywords:** willingness, readiness for professional activities, information and communication technologies, the future teacher of foreign languages.*

Взаємозалежний світ, котрий постійно оновлюється, призводить до змін системи освіти, адекватних тим, які відбуваються в науковій дійсності, передбачає збагачення наявного змісту освіти професіоналізацією, що існує поряд із зазначеними освітніми тенденціями: фундаменталізацією, інформатизацією, диференціацією, інтеграцією, плюралізацією світової спільноти.

Упровадження інноваційних технологій у сфері освіти сприяє розв'язанню проблеми щодо їх якісного впливу на зміст, методи й організаційні форми навчання, котрі, в свою чергу, створюють умови для процесу оновлення в галузі підготовки майбутніх учителів іноземних мов, а саме формування готовності до впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчально-виховний процес ВНЗ. Характерним для майбутнього суспільства є широке використання

Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Теоретичні та методичні засади особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (м. Вінниця, 26-27 листопада 2014 р.)

інформаційних і комунікаційних технологій, що викликає необхідність впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчання і до системи освіти. Цей процес, який в результаті швидкоплинного апаратного та програмного розвитку ІКТ, уже набув ознак перманентного процесу, отримавши назву «інформатизації освіти». Рівень інформатизація освіти залежить не тільки від рівня забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів комп'ютерним обладнанням та кількості занять, проведених у комп'ютерних класах, але й від ефективності використання апаратних і програмних засобів, інформаційних ресурсів учителями, зокрема – вчителями іноземних мов.

Аналіз попередніх досліджень. Проблеми готовності до будь-якої дії вчені надавали важливого значення вже в кінці XIX – на початку XX століття. Більш активно розглядати дане питання в науковій літературі почали в другій половині XX століття. На сьогоднішній день накопичено значний теоретичний та експериментальний матеріал щодо структури готовності особистості до різних видів діяльності, сформульоване поняття готовності до праці, визначено його зміст, структуру, основні параметри й умови, що впливають на її динаміку та стійкість (О.Бикова, Л.Григорчук, М.Дяченко, Л.Кандибович).

Звернення до змістовного аналізу поняття «готовності до діяльності» виявляє різноманіття підходів і трактувань. Точки зору дослідників можна згрупувати за трьома ключовими підходами.

По-перше, готовність визначили як наявність певних здатностей особливості (Б.Г.Ананьєв, С.Л.Рубінштейн), по-друге, як якість особистості (М.Д.Левітов, А.Ц.Пуні, Д.Н.Унандзе), по-третє, як стан особистості (У.З.Мерлін, В.Ф.Цукрів, А.А.Смірнов, І.С.Якиманська).

Проблемою готовності до педагогічної діяльності займався не одне покоління науковців. Серед них педагоги-класики: Я.Коменський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, К.Ушинський, С.Шацький. Педагоги-теоретики та практики: Л.Долинська, Л.Кондрашова, В.Крутецький, М.Левченко, С.Максименко та інші. Значний внесок у розробку теорії та структури педагогічної готовності до діяльності було внесено О.Абдуліною, Ф.Гоноболіним, Н.Кузьміною, О.Морозом, В.Сластьоніним, А.Щербаковим та іншими.

Метою публікації є висвітлення основних проблем готовності студентів вищих педагогічних закладів до впровадження засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному-виховному процесі ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність має цілеспрямований, творчий, ціннісний, динамічний і конкретний характер. Вона постає перед людиною у вигляді певного способу дій, у котрих в узагальненій формі закріплені досвід попередників. У ході засвоєння діяльності загальний спосіб активності перетворюється, стає надбанням особистості. Це дуже складний і не до кінця пізнаний процес, але саме в цьому полягає сутність ознайомлення з професією, оволодіння нею. У процесі оволодіння секретами професійної діяльності можна наступні етапи: формування мети й інформаційної основи діяльності; формування операційного складу діяльності; формування професійно значущих властивостей особистості.

Поняття готовності до виконання будь-якої діяльності, незважаючи на його поширеність, не має однозначного трактування.

М. Вієвська аналізує структурні готовності одиниці таким чином: «Мотиваційний (професійні установки, інтереси, прагнення займатися педагогічною працею); морально-орієнтаційний (професійний обов'язок та відповідальність, інтерес та любов до дітей, педагогічний такт, педагогічна вимогливість, комунікабельність, об'єктивність та принциповість...); пізнавально-операційний (педагогічний кругозір, професійна спрямованість, сприйняття, пам'ять, увага, мислення, уява, педагогічні здібності, дії, операції, прийоми, необхідні вчителю для успішного виконання професійної діяльності); емоційно-вольовий (емоційна сприйнятливність у вирішенні навчально-виховних завдань, здатність управляти своїм настроєм та настроєм інших...); психофізіологічний (професійна діловитість, працездатність, прагнення до кінця доводити розпочату справу, активність та саморегуляція, урівноваженість та витримка, рухомий темп праці); оцінний (самооцінка своєї професійної підготовки та відповідність процесу вирішення професійних завдань оптимальним педагогічним способом)» [1, с.31].

Дослідниця переконана, що важливу роль у змісті готовності відіграє оцінний компонент. Він допомагає вчителю коригувати своє професійне ставлення. Самооцінка допомагає вибрати оптимальні методи вдосконалення своєї професійної підготовки. А щодо емоційного компонента, то дослідниця переконана, що часто молоді вчителі страждають від емоційної невідповідності, не вміють управляти своїми емоціями. Тому необхідно розвивати емоційну сферу, навчати вмінню керувати нею [1, с.31].

У дослідженнях професійної готовності до педагогічної діяльності К. Дурай-Новакова кваліфікує зазначену готовність як систему інтегрованих змінних величин, що містять у собі властивості, якості,

знання та навички особистості. Автор визначає показники професійної готовності до педагогічної діяльності: зміст потреб і мотивації педагогічної діяльності; знання про сутність професії, ступінь розуміння відповідальності та результати педагогічної діяльності; рівень мобілізації та актуалізації знань, умінь навичок, рівень стабільності професійних інтересів [2, с.116].

Готовність до професійно-педагогічної діяльності становить особливий психологічний прорив якісного новоутворення в структурі особистості на певному етапі її розвитку. Характерною особливістю означеного новоутворення в структурі особистості педагога є те, що воно виникає на ґрунті засвоєння певної методичної діяльності. Тобто, готовність майбутнього вчителя гуманітарних спеціальностей до здійснення професійно-педагогічної діяльності може виникнути тільки на основі засвоєння ним методичної діяльності.

К.Дурай-Новакова розглядає професійну готовність учителя як передумову його ефективної діяльності. В дослідженнях визначаються механізми формування готовності, мотивації педагогічної діяльності, властивості особистості, потреби, задоволеність працею вчителя [2, с.210].

А.Линенко розглядає готовність з точки зору якісної підготовленості суб'єкта до реалізації педагогічної діяльності. З одного боку, вона є особистісною (емоційно-інтелектуальна, волева, мотиваційна), що включає інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, впевненість в успіху, потребу виконання поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями, мобілізація сил, подолання невпевненості, побоювання тощо; з іншого – операційно-технічною, що включає інструментарій педагога (його професійні знання, вміння, навички, способи та засоби педагогічного впливу) [4, с.42].

Узагальнюючи різні підходи до визначеності готовності, дослідник стверджує, що готовність є цілісним стійким утворенням, що мобілізує особистість на включення в професійну діяльність. Однією з основних характеристик готовності майбутнього вчителя до діяльності є здатність до творчості. Серед причин, які гальмують розвиток педагогічної творчості, на перший план висувається психолого-педагогічна не підготовленість вчителів до означеного виду діяльності.

Поняття «готовність» та «підготовка» взаємозалежні, однак являють собою характеристику одного явища з різних точок зору: підготовка – як процес професійного формування особистості, готовність – як результат професійної підготовки до здійснення діяльності. Наприклад, Н.Кузьміна розглядає готовність до педагогічної діяльності як здатність брати участь у різних видах діяльності (конструктивному, організаторському тощо), тобто як безперервний процес використання всієї суми професійних знань, умінь і навичок, отриманих у процесі підготовки та самопідготовки [3].

Головною особливістю до професійної діяльності є її інтегративний характер, що виявляється в упорядкованості внутрішніх структур, погодженості основних компонентів особистості професіонала, у стійкості, стабільності та спадковості їх функціонування. Тобто професійна готовність має ознаки, котрі свідчать про психологічну єдність, цілісність особистості професіонала, що сприяє продуктивності діяльності. Як інтегральне утворення, готовність відображає цілісний стан особистості, що включає в себе не тільки наявність здібностей і якостей, необхідних у майбутній діяльності, а й ставлення до неї, що виражається в потребах, бажаннях, мотивах.

Структурно професійна готовність до діяльності становить складний синтез взаємозалежних компонентів. Під компонентами готовності до професійної діяльності мають на увазі взаємопов'язані певні складові, наявність яких створює відповідний рівень готовності студента до певної діяльності.

Готовність до діяльності можна розглядати як цілісний прояв особистості, що передбачає особливий особистісний стан, наявність у суб'єкта образу структури дії та постійну спрямованість свідомості на його виконання. Модель готовності містить у собі різні мотиви, спрямовані на усвідомлення завдань, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку власних можливостей у їх співвідношенні з можливими труднощами та необхідності досягнення результату.

Активність особистості на різних стадіях підготовки до діяльності має різні характеристики. Тому готовність можна розглядати як на функціональному рівні (як тимчасовий стан), так і на особистісному (як стійку характеристику особистості). Очевидний той факт, що ні тимчасовий, ні тривалий стан готовності не виникають раптово. Готовність завжди є результатом процесу підготовки індивіда.

Під особистісною готовністю розуміється сукупність властивостей особистості, котрі є елементом структури професійної готовності та забезпечують ефективність професійної діяльності. Це така нова якість особистості, що виявляється в повній перебудові її психічної структури та змісту психіки відповідно до вимог конкретної професійної діяльності, а не просто їх підпорядкування цим вимогам. Особистісна готовність допомагає правильно використовувати знання, досвід, перебудуватися в різних

професійних ситуаціях, є вирішальною умовою швидкої адаптації до умов праці, подальшого професійного самовдосконалення.

Сьогодення вимагає від учителя не просто надання учням певних знань, а навчання їх мислити, структурувати інформацію та цілеспрямовано відбирати необхідне. Сучасний учитель має нести учням не просто нові знання, а новий тип оволодіння інформацією. В зв'язку з цим, особливого значення набуває переорієнтація мислення сучасного вчителя на усвідомлення принципово нових вимог до його педагогічної діяльності, до його готовності щодо використання засобів ІКТ у професійній діяльності.

Вивчаючи зарубіжний досвід, ми виокремили важливий аспект: учитель може виступати не в ролі розповсюджувача інформації (як це традиційно прийнято), а в ролі консультанта, порадника, іноді навіть колеги учня. Це викликає деякі позитивні моменти: учні активно беруть участь у процесі навчання, навчаються самостійно мислити, пропонувати своє бачення, прогнозувати та моделювати окремі ситуації. Створення умов, сприятливих навчання іноземних мов, стає можливим тоді, коли вчитель, на основі професійної педагогічної рефлексії, яка слугує чинником його самоосвіти, готовий до розуміння та сприйняття змін, ініційованих інформатизацією освіти. Отже, діяльність учителя є частково спрямованою також і на нього самого – рефлексія та самоосвіта визначають успішність його самореалізації в професійній діяльності, успішне фахове самовдосконалення є запорукою професійної успішності.

Окремо слід зазначити, що в умовах інформатизації освіти, в професійно-педагогічній діяльності вчителя, поряд із традиційними функціями, з'являється необхідність виконання нових. Однією з них є інформаційна та мотиваційна підтримка самостійності набуття учнями знань, яка полягає в створенні засобами педагогічної діяльності умов для прояву самостійності, творчості, відповідальності учнів та формування мотивації неперервної освіти. Функція підтримки навчально-виховного процесу в зазначеному сенсі реалізується шляхом: вибору вчителем педагогічно доцільних форм, методів і засобів навчання; вибору вчителем технологій навчання (зі спрямуванням на засвоєння змісту предмету, формування компетентностей учнів, стимулювання пізнавальної діяльності); формування вчителем сучасного відкритого навчального середовища, діяльність в якому сприяє становленню та виявленню компетентностей учнів, предметні знання стають підґрунтям для вирішення реальних життєвих проблем.

Застосування вчителем на уроках іноземної мови знань інформаційно-комунікаційних технологій навчання дозволяє ефектно та доступно: відзначити новизну навчального матеріалу; продемонструвати зв'язок навчального матеріалу з історією, з цікавими фактами з життя видатних людей; навести приклади практичного застосування знань іноземної мови; здійснити впровадження проблемного та евристичного навчання тощо.

Звичайно, в навчально-виховному процесі не можна використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій навчання постійно, тому що є багато завдань, які можна виконати лише при особистому спілкуванні з учителем. Але й недооцінювати роль уроків, які проводяться з використанням інформаційно-комунікаційних технологій навчання, не можна. Безумовними є: мотиваційні переваги, індивідуалізація навчального процесу, створення мовного середовища, необмеженість кількості повторень навчального матеріалу та вправ для самоконтролю, вправ і тренувань у самостійній роботі учнів, частка якої є вагомою в процесі навчання іноземних мов.

Всі автори визначають мотиваційний компонент готовності як відповідальний за орієнтацію майбутнього вчителя за певний вид професійної діяльності (формування мотивів, потреб, позитивного ставлення). Мотиваційний компонент забезпечує передумови для функціонування інших структурних компонентів готовності вчителя до професійної діяльності.

Мотивація не лише детермінує поведінку вчителя, а й пронизує всі сфери його психічної діяльності. Мотиваційна готовність вчителя спонукає його для досягнення мети діяти у відповідному напрямі, вона є джерелом активності і спрямованості педагога. Ніхто, окрім учителя, не може дати відповіді на питання, які мотиви спонукають його до вибору методів впливу на учня, вдосконалення своєї діяльності.

До зовнішніх мотивів Н.В. Кузьміна відносить такі прагнення педагога до здобуття вищої кваліфікації, як досягнення певного соціального статусу; визнання колегами, суспільна користь. Внутрішні мотиви – творчість учителя, зацікавленість, працелюбність, любов до дітей та професійної діяльності; комфортність у професії [2, с. 90].

Мотиви є динамічними системами, в яких здійснюються аналіз і оцінка альтернатив, вибір та прийняття рішень. У кожного студента мотиви навчання особисті, індивідуальні, які залежать від особистісних якостей, уподобань та цілей. Як відомо, мотиви спрямовують, організовують пізнання та надають йому особистісного значення. Мотивація – це процес спонукання до діяльності, спрямованої

на досягнення певної мети. Внутрішня мотивація, яка в багатьох особистостей є нестійкою, виникає поступово та знаходиться в залежності від ситуацій (цікаві завдання, розв'язання ситуативних завдань, змагання, підтримка викладача тощо) [5].

Висновки. Таким чином готовність майбутнього вчителя іноземних мов до застосування ІКТ є істотною передумовою цілеспрямованої та ефективної діяльності. Вищий рівень її сформованості допомагає молодому фахівцю високоякісно виконувати свої обов'язки, використовувати досвід, перебудовувати професійні дії відповідно до складних ситуацій.

Література

1. Виевская М.Г. Формирование готовности будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися: Дис.. канд. пед. наук. 13.00.04 / М.Г. Виевская. – Кривой Рог, 1994. – 165с.
2. Дурай-Новакова К.М. Формирование готовности к деятельности / К.М Дурай-Новакова. – М., 1983. – 33бс.
3. Кузьмина Н.В. Профессиональная деятельность преподавателя / Н.В. Кузьмина. – М.: Высшая школа, 1989.
- 4.Линенко А. Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності: Автореф. дис. доктора пед. наук.: 13.00.04 / А.Ф. Линенко.. – К., 1996. – 44 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М.М. Фіцула. – К.: «Академія» 2000. – 542с.